

Vitalne karakteristike, obrazovna struktura i perspektiva vojvodanskih Mađara (Vital Characteristics, Educational Structure and Perspective of the Hungarians in Vojvodina) (UDK 378 (=511.141)(497.113) originalan naučni rad, In: Zbornik Matice Srpske za društvene nauke, 121, Novi Sad, 2006. str. 359-367

Dr. Iren Gabrić-Molnar, redovni profesor Ekonomskog fakulteta u Subotici i predsednik Naučnog društva za hungarološka istraživanja.
24000 Subotica, Segedinski put 9-11

VITALNE KARAKTERISTIKE, OBRAZOVNA STRUKTURA I PERSPEKTIVA VOJVODANSKIH MAĐARA

Sažetak

Devedesetih godina osiromašenje i bezperspektivnost u našoj zemlji su ubrzali emigraciju stanovništva, kao i tendenciju relativnog i apsolutnog pada broja Mađara u našem regionu. Broj Mađara se za deset godina smanjio za 49 284 osoba. To je rezultat slabog nataliteta, asimilacije, a najviše emigracije u inostranstvo, uglavnom mladih stručnjaka sa svojim porodicama. Gubitak značajnog dela intelektualaca, vrednih radnika znači veliki hendikep za naš ljudski resurs u zemlji, a istovremeno i za nacionalnu zajednicu Mađara. Tamo gde još predstavljaju veći deo stanovništva, na severu Vojvodine iz uzduž reke Tise, nalaze se opštine sa više od 15.000 Mađara. U ostalim delovima Vojvodine mađarska nacionalna zajednica predstavlja dijasporu, povlači se iz kulturnog, obrazovnog i javnog života. Asimilacija je ubrzana, nacionalne manjine su relativno zatvorene, njihovo samoorganizovanje, kulturni život je nedovoljan, koriste svoj maternji jezik samo u krugu svoje porodice.

Radi sagledavanja položaja Mađara u sistemu školstva u Vojvodini analiziramo njihovo učešće po obrazovnim nivoima, to jest učešće Mađara na raznim obrazovnim nivoima nije adekvatan njihovom procentualnom udelu u ukupnom stanovništvu pokrajine (14,28%). Na nivou osnovnog školovanja učešće učenika Mađara u ukupnom broju osnovaca je samo 12,31%, na srednjem novou oko 11%, a u visokoškolvstvu jedva iznad 8%. Zabrinjavajuće je malo učešće Mađara na fakultetskim studijama (ispod 6% od ukupnog broja studenata). Broj onih koji mogu da uče na svom maternjem jeziku od osnovne škole do diplome je zanemarljiv! Dalji pad broja učenika, školskih odeljenja i nastavnog osoblja, koji izvode nastavu na maternjem jeziku značiće za mađarsku zajednicu brzu degradaciju, gubitak intelektualnog sloja i stručnjaka. Oni se osećaju ugroženim, potisnutim, a to rađa nepoverenje prema većinskom narodu. Iz tih razloga potrebna je pozitivna diskriminacija, posebna pažnja prema ugroženim zajednicama, da bi nacionalne manjine očuvale svoj identitet i kulturu, kako bi u regionu očuvale stabilnu multietničku atmosferu.

Ključne reči: asimilacija, emigracija, degradacija, ugroženost, pozitivna diskriminacija.

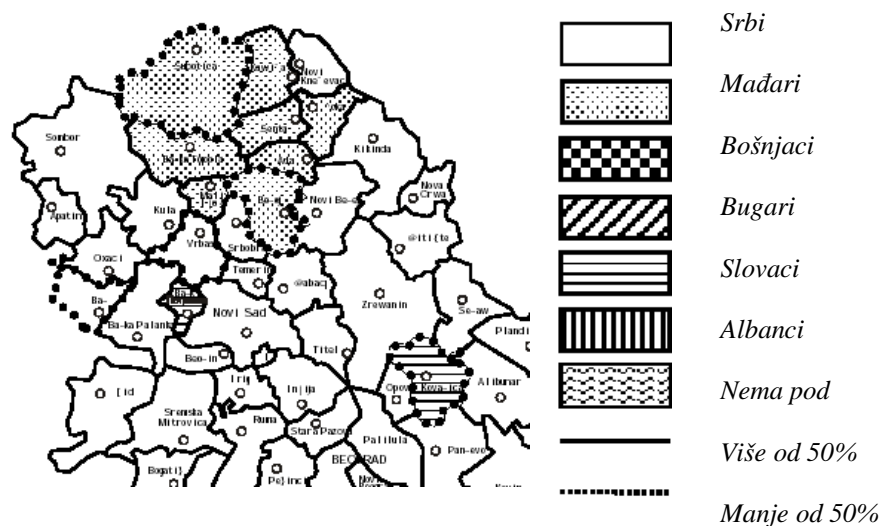
UVOD

Jedan segment perspektive ljudskog resursa u određenom regionu jeste njihov demografski razvoj (adekvatni vitalni pokazatelji) kao i odgovarajuća obrazovna struktura aktivnog stanovništva. Suština uspešnog razvoja Vojvodine je između ostalog usavršavanje njenog ljudskog potencijala u celini i želja je da ni jedna ljudska zajednica, ni etničke ili nacionalne manjine ne zaostaju u tome. Većina obrazovnih sistema u svetu, ovo pitanje sagledava u kontekstu globalnih perspektiva razvoja svetske privrede i uticaja centara moći, zatim multikulturalnim pristupom uz veliku toleranciju različitih kultura, vera, uz garanciju i primenu prava nacionalnih manjina na sopstveni jezik, kulturu, običaje. Napredak i opstanak svih naroda i narodnosti u Srbiji zavisi od njihove sposobnosti da se uključe u razvojne, ekonomske, kulturne tokove, da su sposobni na tržištu rada. Jedan od garancija da ćemo uhvatiti korak sa svetom je napredak školskog sistema, stručno osposobljavanje stanovništva i stabilnost ekonomskog sistema.

1. MAĐARI U SUŽIVOTU SA STANOVNIŠTVOM VOJVODINE

Na severu Vojvodine iz uzduž reke Tise Mađarska nacionalna zajednica predstavlja relativnu većinu stanovništva, po opštinama sa više od 15.000 Mađara. U ostalim delovima Vojvodine mađarska nacionalna zajednica predstavlja dijasporu, povlači se iz kulturnog, obrazovnog i javnog života.

Grafikon 1: Teritorijalna distribucija Mađara u Vojvodini

Devedesetih godina rat i bezperspektivnost u zemlji su ubrzali emigraciju stanovništva, kao i tendenciju relativnog i apsolutnog pada broja Mađara u regionu. Broj Mađara se za deset godina smanjio za 49 284 osoba. To je rezultat slabog

nataliteta, asimilacije, a najviše emigracije u inostranstvo, uglavnom mladih stručnjaka sa svojim porodicama. Relativni udeo Mađara u ukupnom broju stanovništva Vojvodine za deset godina se smanjio za oko 2,5%. Vidi tabelu 1.

Tabela 1. Demografski podaci vojvođanskih Mađara po popisu 1991 i 2002. godine

Područje	Ukupan broj stanovništva 1991	Ukupan broj stanovništva 2002	Broj Mađara 1991	% udeo Mađara 1991	Broj Mađara 2002	% udeo Mađara 2002
Jugoslavija	10 394 026	n.p.	344 147	3,31	n.p.	n.p.
Srbija	9 778 991	7 498 001	343 942	3,51	293 299	3,91
Centralna Srbija	5 808 906	5 466 009	4 309	0,07	3 092	0,06
Vojvodina	2 013 889	2 031 992	339 491	16,85	290 207	14,28
Kosovo-Metohija	1 956 196	n.p.	142	0,007	n.p.	n.p.
Crna Gora	615 035	n.p.	205	0,03	n.p.	n.p.

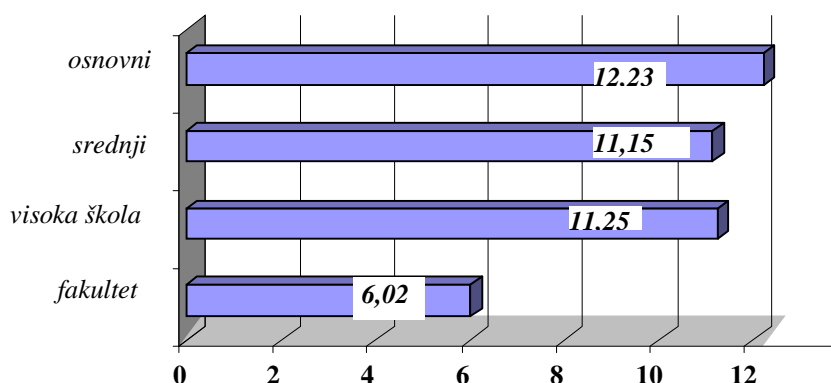
Gubitak značajnog dela intelektualaca, odlazkom u inostranstvo, znači veliki hendikep za ljudski resurs u zemlji, a istovremeno i za nacionalnu zajednicu Mađara. Asimilacija je takođe ubrzana i često otkrivamo samo ostatke nacionalne zajednice, uglavnom zatvorene, koristeći maternji jezik samo u krugu porodice. Nagle demografske promene u regionu kao što su masovna imigracija Srba, dolazak izbeglica (oko 250 000, uglavnom nastanjeno u Sremu i Južno-bačkom okrugu), emigracija manjina, rezultirale homogenizaciju stanovništva. Danas po proceni 2/3 stanovništva Vojvodine je Srpske nacionalnosti, od toga polovina je autohtono, a ostali su imigranti, kolonisti ili izbeglice.

2. UDEO MAĐARA U ŠKOLSKOM SISTEMU

Napredak i opstanak naroda i narodnosti u Srbiji zavisi od njihove sposobnosti da se uključe u razvojne ekonomske, kulturne tokove, da su sposobni na tržištu rada. Radi sagledavanja položaja Mađara u sistemu školstva u Vojvodini analiziraćemo njihovo učešće po obrazovnim nivoima¹ (vidi grafikon 2). Učešće Mađara na raznim obrazovnim nivoima nije adekvatan njihovom procentualnom udelu u ukupnom stanovništvu Vojvodine (14,28%). Na osnovnom nivou učešće učenika Mađara u ukupnom broju osnovaca je samo 12,23%, na srednjem novou 11,15 i u višim školama iznad 11%. Premalo je učešće Mađara na fakultetskim studijama (oko 6% od ukupnog broja studenata).

¹ Izvor: arhiva Naučnog društva za hungarološka istraživanja na osnovu podataka Sekretarijata za obrazovanje i kulturu, Novi Sad, 2004

Grafikon 2: Učešće Mađara na raznim obrazovnim nivoima (%)

1.1. Broj učenika u osnovnim školama

U osnovnim školama postepeno se smanjuje broj učenika koji su pripadnici nacionalnih manjina. Dok 1978 godine 30 564 Mađara osnovaca je učio na svom maternjem jeziku, već 1993 godine bilo ih je 26 000. 2001/02 školske godine nastava se izvodila u ukupno 344 osnovnih škola, od toga u 80 i na mađarskom jeziku. Od 22 533 Mađara osnovaca 18 249 je učilo na svom maternjem jeziku (80,91 %). Izborna nastava iz predmeta mađarski jezik sa elementima nacionalne kulture sa po dva časa sedmično u prvom razredu ostvaruje se u 17 opština (Ada, Bečej, Vrbaš, Vršac, Zrenjanin, Inđija, Irig, Kanjiža, Kovačica, Novi Sad, Pančevo, Senta, Sečanj, Sombor, Srbobran, Subotica i Temerin) u 39 osnovnih škola. Treba otvoriti odeljenja u osnovnim školama i sa manje od 10 učenika

U školskoj 2003/2004 godini, ukupno 18 525 uči u mađarskim odeljenjima. Skoro 70% osnovaca Mađara je u Subotici (3 757), Kanjiži (2 228), Senti (1 904), Bačkoj Topoli (1 781), Bečeju (1 652) és Adi (1 202). Posebnu pažnju moramo posvetiti učenju na maternjem jeziku u naseljima gde imamo manje od petsto učenika u svim razredima osnovne škole. Na žalost sve više je takvih sela gde je broj osnovaca prvaka kritičan.

1.2. Srednjoškolci Mađari po Vojvodini

Mađari pretežno uče na svom maternjem jeziku u sledećim opštinama: Subotica, Senta, Kanjiža, Bečej, Bačka Topola, Ada, Čoka. Tamo gde ne predstavljaju većinu stanovništva oni uče u dvojezičnim/mađarskim ili u srpskim odeljenjima: Zrenjanin, Novi Sad, Sombor, Čoka. Interesantno je da u Novom Sadu 708 srednjoškolaca Mađara uči na srpskom jeziku i samo 246 na svom maternjem jeziku. Čak i u Subotici ima dosta srednjoškolaca koji uče na srpskom nastavnom jeziku (355), verovatno zato što iz atraktivnih usmerenja nema kvalitetnih odeljenja na mađarskom jeziku. Nedostaju

adekvatna mađarska odeljenja u sledećim gradovima: Kikinda, Pančevo, Sombor i u Novom Sadu.

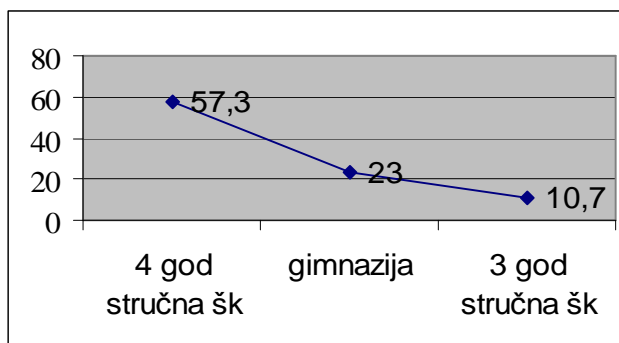
Prema statistici Pokrajinskog Sekretarijata za obrazovanje 2003. godine u srednjim školama je bilo 6 763 učenika koji su u 351 odeljenja učili na mađarskom ili mađarsko-srpskom nastavnom jeziku.

Tabela 2: Broj srednjoškolaca i njihovih odeljenja (2003/2004)

	trogodišnja		četvorogodišnja		ukupno	
	odeljenje	učenika	odeljenje	učenika	odeljenje	učenika
Ukupno	124	2511	173	4272	297	6783
Od toga gimnazijalci i gimnazije za talenete	0	0	52	1197	54	1241

Analiza tabele pokazuje da većina srednjoškolaca Mađara pohađaju stručne škole i samo 18,29% gimnaziju. Na žalost od onih koji se upisuju u stručne škole (5 542) još uvek njih 45% bira trogodišnju srednju školu. Time su onemogućili nastavak svog školovanja na fakultetima. Potrebno je prispitati gde i koja odeljenja otvaramo na mađarskom jeziku, da bi motivisali ovu nacionalnu manjinu da upiše četvorogodišnje srednje škole ili gimnaziju kako bi se intenzivnije uključili u sistem visokoškolsstva. Pojavom dve gimnazije za talente u Subotici i u Senti, situacija se nešto malo popravila, ali još uvek nedovoljno.

Grafikon 3: Tip srednje škole koju upisuju Mađari - %

U Severno-bačkom i Severno-banatskom okrugu, (dakle najviše u Subotici, zatim u Senti, Bačkoj Topoli i Kanjiži), uči 75,76% svih srednjoškolaca Mađara u Vojvodini. U ostalim opštinama ukupno su registrovali 26% učenika Mađara. Uočavamo da u dijaspori (Zrenjanin, Novi Sad, Temerin, Sombor, Čoka) srednjoškolska mreža mađarskih odeljenja je slaba, po tržišnim zahtevima neadekvatna i zbog toga čak polovina učenika Mađara se upisuju u srpska odeljenja.

Tabela 3: Broj srednjoškolaca po opštinama

	Opština	Broj učenika
1	Subotica	2 309
2	Senta	874
3	Bačka Topola	775
4	Kanjiža	609
5	Bečej	550
6	Ada	497
7	Zrenjanin	299
8	Novi Sad	244
9	Čoka	236
10	Sombor	196
11	Novi Kneževac	134
12	Temerin	60
	<i>Ukupno</i>	6783

Po proceni² i dalje samo 70% učenika osnovaca i oko 30% srednjoškolaca uči na svom maternjem jeziku. Ostali uče na srpskom i većina njih ima poteškoća i sa maternjim i sa državnim jezikom.

Tabela 4: Zbirna tabela o situaciji u školstvu na mađarskom jeziku, 2003/04 godine

Nivo	Osnovna škola	Srednja škola			Ukupno
		Gimnazija	Srednja škola 4 godina	Srednja škola 3 godina	
Jezik					
Učenici Mađari	18 525	1 241	3 075	2 511	25 352

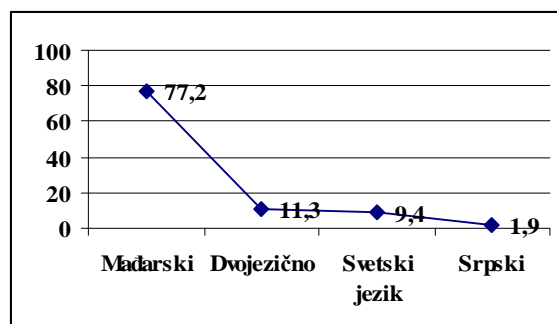
Iz analize empirijskih podataka³ od 1010 ispitanika tokom novembra 2002. godine mogli smo zaključiti da zanačajna većina Mađara ima želju da nastavi

² Vidi studije autora iz sociologije obrazovanja. Izvor: Uslovi obrazovanja na maternjem jeziku u Vojvodini, Sveska Nacionalnog saveta Mađara, Subotica, 2003

³ Analiza delatnosti srednjih škola i ocena namera upisa u srednje škole – anketiranje učenika završnih razreda osnovne škole i njihovih roditelja, Naručioc projekta: APV, Sekretarijat za obrazovanje, nauku i kulturu i Sekretarijat za ostvarivanje prava nacionalnih manjina, upravu i propise. Istraživački tim: Radionica Zenith Mühelyi i Naučno društvo za hungarološka istraživanja, Subotica.

školoвање upravo na maternjem jeziku. Naravno da to ne isključuje potrebu da izvanredno govori srpski i neki svetski jezik.

Grafikon 4: Na kom jeziku bi želeo da nastaviš školovanje?

1.3. Podaci na visokoškolskom nivou

Na nivou visokog školstva zastupljenost manjina u ukupnom broju studenata je niska. Kod Mađara je to već godinama oko 6-7%, dok je udeo Mađara u ukupnom broju stanovništva Vojvodine oko 15%.

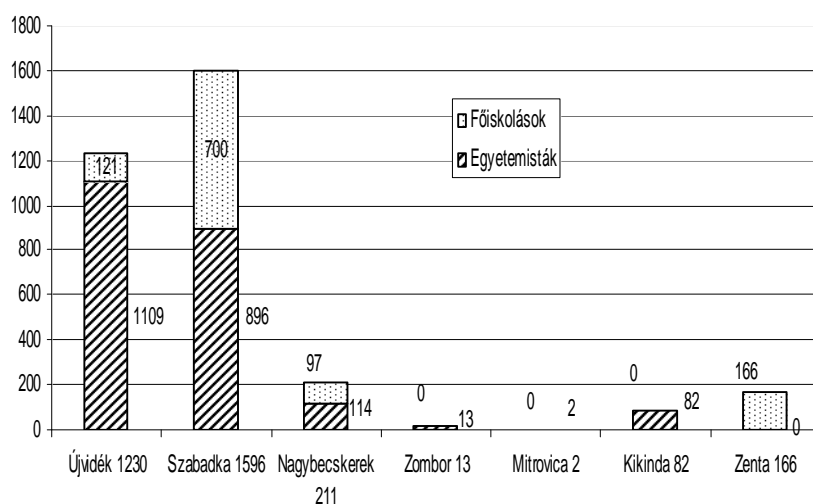
Tabela 5: Statistika broja studenata i visokoškolaca u Vojvodini

godina	1964	1984	1992	2000	2002	2004	
Udeo mađar u ukupnom broju studenata - %	4,8	10,3	6,7	7,01	6,60	6,02 studenti	11,25 visokoškolci
% udeo Mađara u stanovništvu Vojvodine	23,86	18,94	16,9	15 % (procena)	14, 28%	14 (procena)	

Relativan i apsolutan broj mađarske populacije se smanjuje već pola veka, ali broj i udeo visokoškolaca se još drastičnije smanjuje zadnjih petnaest godina. Dok je osamdesetih godina udeo studenata Mađara bio veći od 10 procenata danas je to znatno niže. Problem je u pojačanoj emigraciji devedesetih godina, u prelasku na studije u Mađarsku, a zatim i u manjoj motivaciji maturanata mađarske nacionalnosti da nastavljaju učenje na fakultetima od većinskog naroda.

Raspored studenata po visokoškolskim ustanovama pokazuje, da najveći deo Mađara studira u Subotici, upravo blizu svog stanovanja i gde imaju mogućnost makar delimično da uče na maternjem jeziku.

Grafikon 5: Studenti Mađari po mestu studiranja (2003-04)

Na Univerzitetu Novi Sad se sve češće javljaju zahtevi da visokoškolske ustanove procesom samoevaluacije, prelazkom na Bolonjske principe, istovremeno budu i multilingvističke ustanove. Iz Subotici - gde imamo oko 10 000 studenata a od toga oko 15% Mađara - sve intenzivnije se javljanju zahtevi za otvaranjem Mađarskih odeljenja, a posebno Učiteljskog fakulteta. U školama sa mađarskim nastavnim jezikom po proceni opštinskih službi, fali oko 250 pedagoga (učitelja, nastavnika ili profesora, a najviše profesora srednjih stručnih škola). Nepostojanjem kvalitetnog profesorskog kadra ugrožen je kvalitet nastave pa i šanse nacionalnih manjina da se integrišu u društvo i da imaju isti tretman na tržištu rada. Danas ukupan broj studenata Mađara u regionu (računajući i studente u Mađarskoj) ne prelazi 4,5 hiljada.

Tabela 6: Raspored studenata Mađara na državnim fakultetima po jeziku studiranja - 2004/05

Jezik studiranja	U Vojvodini			U Mađarskoj	ukupno
	Fakultet	Visoka škola	Konsultacioni centri		
Mađarski	1.149	591	295	1000 (procena)	3.035
Srpski	1.149	253	-	-	1.402
Broj studenata Mađara	2.298	844	295	1.000 (procena)	4.437
		3.437			

Izvor: Gabrić Molnar Iren, Naučno društvo za hungarološka istraživanja, Subotica, 2005.